31 Οκτωβρίου 2023

Αρχάνες, ένα λαμπερό μινωικό ανάκτορο

/ Αφιερώματα / Γενικά Θέματα / Ιστορία, Αρχαιολογία, Παλαιογραφία, Στρατιωτικά & Εθνικά θέματα

Γενική άποψη της φετινής ανασκαφής από ανατολικά

Το ανάκτορο των Αρχανών βρίσκεται 15 χλμ από αυτό της Κνωσού

Ένα λαμπερό ανάκτορο, στην κυριολεξία, φαίνεται ότι ήταν το μινωικό ανάκτορο των Αρχανών, όπως αποκάλυψε η φετινή ανασκαφή της Αρχαιολογικής Εταιρείας υπό την διεύθυνση της δρος Έφης Σαπουνά-Σακελλαράκη. Η ανασκαφή, που πραγματοποιήθηκε στο βορειότερο, μέχρι στιγμής, τμήμα του ανακτόρου πρόσθεσε πολλά νέα στοιχεία για το κτίριο και συμπλήρωσε τις γνώσεις μας για την αρχιτεκτονική και την κατασκευή του. Συγκεκριμένα ανασκάφηκαν ο ισόγειος χώρος και ο πρώτος όροφος, ενώ πλήθος λίθων είχαν καταπέσει από τον δεύτερο ή τρίτο όροφο, συμπαρασύροντας τμήματα των δαπέδων.

Γενική άποψη της φετινής ανασκαφής από δυτικά.

Το πιο ενδιαφέρον στοιχείο των φετινών ανασκαφών ήταν η αποκάλυψη της χρήσης για την κατασκευή του, ενός λαμπερού υλικού, του γυψόλιθου, γνωστού από την Φαιστό και την Κνωσό. Στις Αρχάνες χρησιμοποιήθηκε καθ΄ υπερβολήν σε παραστάδες, πολύθυρα κ. ά. οδηγώντας στην εικόνα ενός «λαμπερού» κτιρίου. Σημαντική ήταν και η αποκάλυψη του πολύθυρου του ανακτόρου, το οποίο μαζί με το δίθυρο -που επίσης αποκαλύφθηκε- από γυψόλιθο και έναν κεντρικό κίονα συγκροτούν το τμήμα ενός «Minoan Hall», σημαντικού στοιχείου της πολυτελούς (elite) μινωικής αρχιτεκτονικής.

Ένα ακόμη νέο στοιχείο είναι, ο εντοπισμός του σημείου από όπου είχε αρχίσει η πυρκαγιά με αποτέλεσμα την καταστροφή αυτού του τμήματος του ανακτόρου. Όπως είχε διαπιστωθεί στις ανασκαφές του 1999 /2000 όλο το βόρειο ανασκαμμένο τμήμα (δωμάτια 30-33) είχε καταστραφεί από ισχυρή πυρκαγιά, αντίθετα με το λοιπό προς νότια και δυτικά τμήμα, το οποίο και ανασκάφηκε τότε. Η πυρκαγιά είχε φθάσει στους 1000 βαθμούς, όπως είχε γνωμοδοτήσει τότε η Πυροσβεστική Υπηρεσία, η οποία είχε κληθεί. Στον χώρο 33 εξάλλου, που δεν ήταν αποθηκευτικός, περί τα 20 μεγάλα πιθάρια που περιείχαν κρασί, λάδι, ακόμη και υφάσματα είχαν βρεθεί συγκεντρωμένα όλα μαζί, όπως επίσης ιδιαίτερα αγγεία για άρωμα αλλά και ένας αιγυπτιακός σκαραβαίος.

Υψηλός διαχωριστικός πλίνθινος τοίχος ενός δωματίου

Από την ανασκαφή του 2023 φάνηκε, ότι η φωτιά, προήλθε από ένα χώρο ανωτέρου ορόφου. Παχύ στρώμα στάχτης και καμένου ξύλου βρέθηκε κυρίως στο ΒΑ τμήμα και έφθασε μέχρι το δάπεδο. Από το σημείο αυτό ίσως εξαπλώθηκε η φωτιά.

Κοχλιάριο με ιερογλυφική γραφή από το βορειότερο τμήμα του οικισμού των Αρχανών.

Στην γωνία αυτή του ανασκαφέντος χώρου, θα υπήρχε ιερό, όπως δείχνουν τα λίγα διασωθέντα θραύσματα από λίθινα αγγεία: ένα από ορεία κρύσταλλο, ένα από γκρίζο/λευκόλιθο, ένα από εγχάρακτο στεατίτη, καθώς και τμήματα οψιανού. Πρέπει να σημειωθεί, ότι ο οψιανός δεν είναι σύνηθες εργαλείο στην εποχή αυτή (ΥΜΙ περίοδο, περί το 1600 π. Χ.). Το πλήθος των οψιανών επομένως, που βρίσκεται εδώ έχει μάλλον τελετουργικό/ μαγικό χαρακτήρα.

Τμήμα από καμένο ξύλο του δεύτερου ορόφου

Στο ιερό έχουν βρεθεί ακόμη, τμήματα από μικροσκοπικά δείγματα μεγάλων αγγείων, όπως π.χ. από χύτρες, που είναι αφιερωματικά. Ένα ακόμη τελετουργικό εύρημα ήταν ένας θαλάσσιος τρίτωνας, που αποτελούσε όργανο επίκλησης της θεότητας, όπως γνωρίζουμε από σφραγίδα που έχει βρεθεί στο Ιδαίον Άντρο. Θαλάσσια βότσαλα μεγαλύτερου μεγέθους, που συμβολίζουν την θαλάσσια υπόσταση της θεότητας και τη χρήση τους γνωρίζουμε από την Κνωσό, βρέθηκαν λίγο μακρύτερα (χώρος 37). Τα βότσαλα αυτά συλλέχθηκαν διασπαρμένα κοντά σε έναν εξαίρετο σφραγιδόλιθο από αχάτη με παράσταση ψαριού, που βρέθηκε στον διπλανό χώρο (34). Το ιερό, όπως συμβαίνει συχνά, δεν χρησιμοποιήθηκε ξανά στα

μινωικά χρόνια.

Το πολύθυρο του ισογείου

Ένα τμήμα χάλκινης πόρπης και το πόδι μιας μυκηναϊκής κύλικας βρέθηκαν στα ανώτερα στρώματα, μαζί με ένα νόμισμα δόγη της Βενετίας, καθώς και ένα αμερικανικό νόμισμα του 1963. Τέλος και άλλα τμήματα κωνικών κυπέλλων, μαζί με αρχαιότερα «egg cups» (μικρά αγγεία) δείχνουν την διαταραχή των στρωμάτων ως τεκμήρια παράνομης «ανασκαφής» στο χώρο του ανακτόρου από τους ιδιοκτήτες της οικίας που βρισκόταν πάνω από αυτό.

Υψηλές βάσεις πεσσών από γυψόλιθο

Οι όροφοι του κτιρίου ήταν εξαιρετικά επιμελημένοι με βοτσαλωτά δάπεδα (1ος όροφος), μωσαϊκό από μικρούς σχιστόλιθους, πλάκες σχιστόλιθου με περιθώρια από λεπτές ταινίες κονιάματος αλλά και πλάκες από πηλό σε έναν χώρο. Στο ισόγειο υπήρχαν πλάκες από λαξευμένους πωρόλιθους. Οι τοίχοι, που διατηρήθηκαν σε ύψος 2 μέτρων είχαν λεπτό επίχρισμα. Θραύσματα λεπτότεχνων κονιαμάτων (κόκκινα, γαλάζια και μαύρα) δείχνουν, ότι φέρουν τοιχογραφίες, οι οποίες, λόγω έλλειψης χρόνου θα αφαιρεθούν με προσοχή αργότερα. Ένα παράθυρο εξάλλου, συνδέει τον χώρο 37 με τον χώρο 33.

Θαλάσσιος τρίτωνας από το ιερό του ΒΑ. δωματίου

Πολύ ενδιαφέροντα στοιχεία αποτελούν επίσης: Οι πλινθότοιχοι, που βρέθηκαν σε δύο χώρους (34, 34Α) επιχρισμένοι με πηλοκονίαμα, σχεδόν μοναδικά στοιχεία διαίρεσης δωματίου, αλλά και τα πήλινα ερμάρια με επίχρισμα από πηλοκονίαμα επίσης, του πρώτου ορόφου (το ένα διπλό) και κάποια από το ισόγειο, που ίσως έπεσαν από τον επάνω όροφο, δεδομένου ότι το ένα βρέθηκε διαλυμένο.

Τμήματα κονιαμάτων διαφόρων χρωμάτων

Τα ερμάρια (ή κίστες) είναι γνωστά από την Κνωσό (Temple repositories), την Ζάκρο και από το ίδιο το κτίριο των Αρχανών, που ήταν αποθέτης με πλήθος κωνικών κυπέλων. Τα ερμάρια (των χώρων 36 και 37) των φετινών ανασκαφών όμως, βρέθηκαν εντελώς άδεια, αν και δεν εθίγησαν από την πυρκαγιά. Η μόνη ερμηνεία, που μπορεί να δοθεί είναι, ότι κατά την καταστροφή, οι κάτοικοι φεύγοντας συναπεκόμισαν τα πολύτιμα αντικείμενα, που θα υπήρχαν εκεί.

Βενετσιάνικο νόμισμα του 1610

Το ανάκτορο των Αρχανών βρίσκεται 15 χλμ από αυτό της Κνωσού, με την οποία, όπως υπολογίσθηκε από τον Γιάννη Σακελλαράκη (Ανακοίνωση σε Κρητολογικό Συνέδριο) έχει το ίδιο μέγεθος.

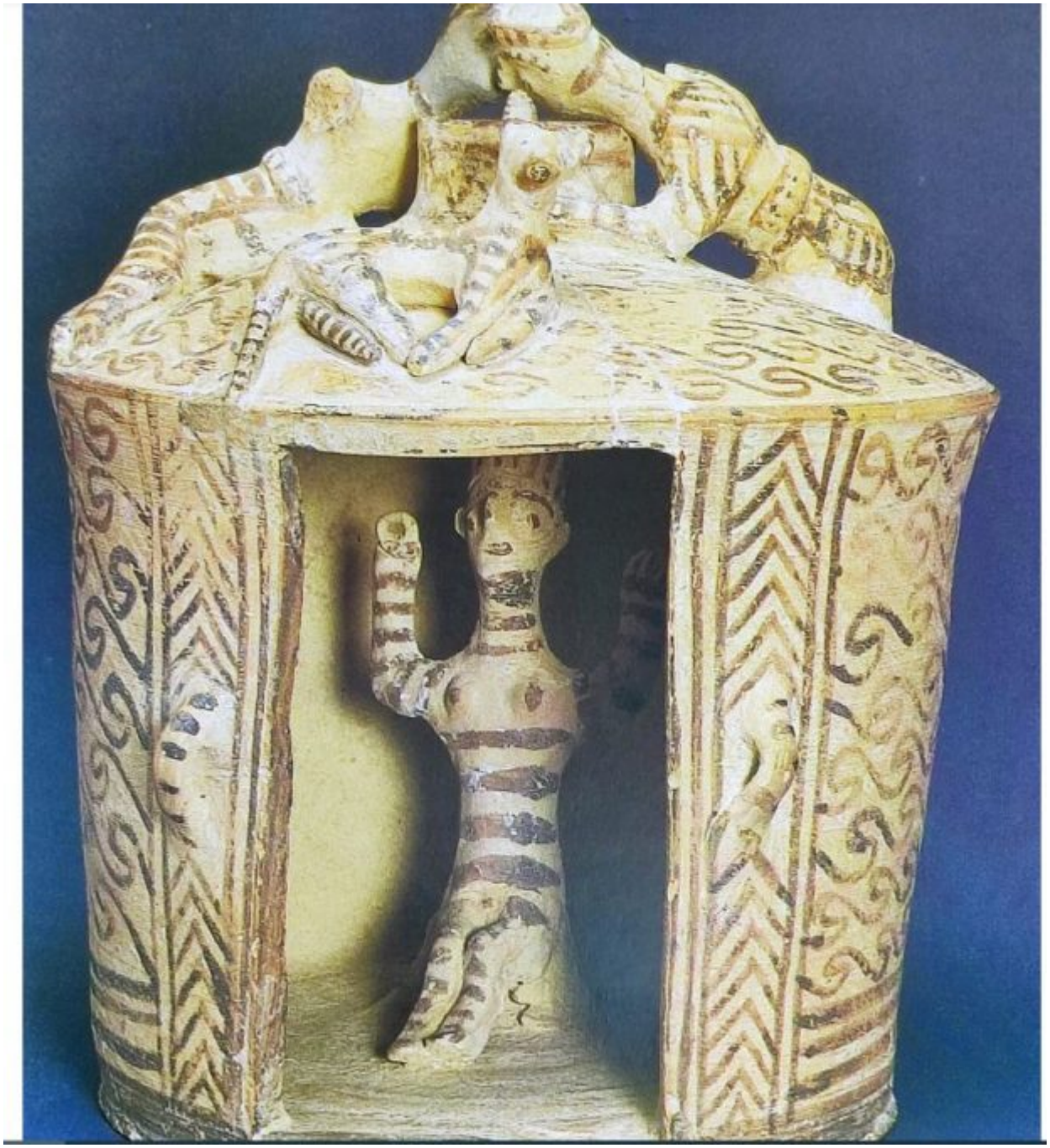

Πρωτογεωμετρικός οικίσκος με παράσταση θεότητας σε ιερό. Βρέθηκε στην περιφέρεια του ανακτόρου

Για την ιστορία του εντοπισμού του ας αναφερθεί, ότι ο σερ Άρθουρ Έβανς, προφανώς έχοντας επισημάνει κάποια στοιχεία, πίστεψε, σύμφωνα με τις βικτωριανές αντιλήψεις της εποχής, ότι εκεί θα βρισκόταν το «θερινό ανάκτορο» της Κνωσού. Το ανάκτορο στη συνέχεια αναζήτησαν οι Μαρινάτος και Πλάτων αλλά σε λάθος θέσεις.

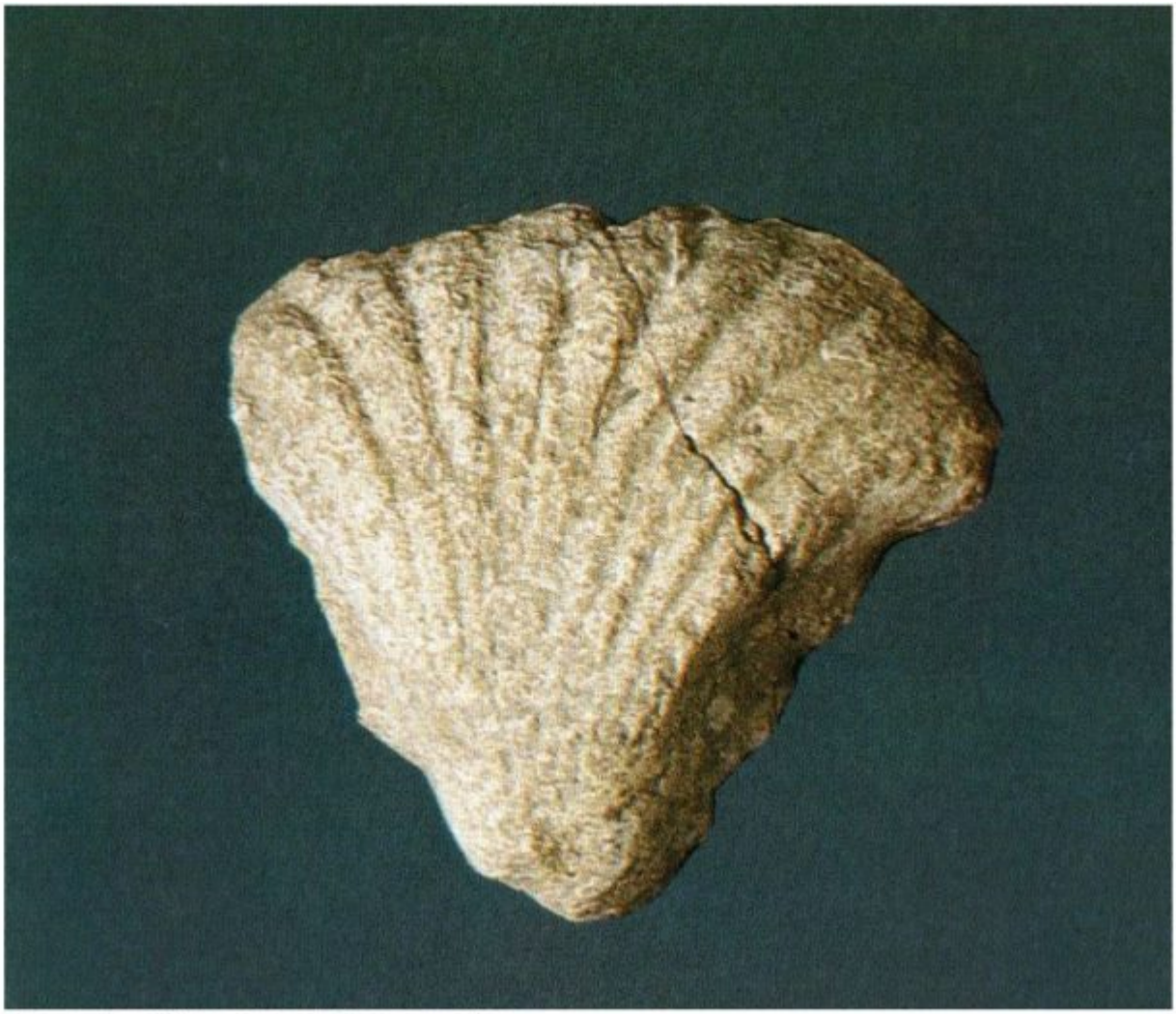

Τμήμα από ανάγλυφη τοιχογραφία του ανακτόρου

Έτσι την δεκαετία του΄60 ο νεαρός τότε αρχαιολόγος, Γιάννης Σακελλαράκης ψάχνοντας στα υπόγεια των σπιτιών αλλά και αποτυπώνοντας ορατά ερείπια, βυθισμένα στους δρόμους, είχε την καλή τύχη να βρεθεί στην είσοδο του ανακτόρου, που αποδείχθηκε μεγαλοπρεπές: Τριώροφο, κατασκευασμένο από λαξευτούς πωρόλιθους, με τοιχογραφίες, που εικονίζουν φυτικά και θαλάσσια μοτίβα και γυναικεία μορφή, δάπεδα από χρωματιστούς σχιστόλιθους, βωμούς και πλήθος κινητών, πολύτιμων αντικειμένων, όπως: χρυσελεφάντινα ειδώλια, ανάγλυφους λίθινους λύχνους, ποικίλα αγγεία, ειδώλια κ.ά. Όλα αυτά δεν άφηναν αμφιβολία για την αποκάλυψη του περιζήτητου ανακτόρου από το οποίο ήρθαν στο φως ο θεατρικός του χώρος και το Αρχείο. Ακόμη, ένα από τα ευρήματα, ο περίφημος «οικίσκος των Αρχανών» αποτελεί το μοντέλο για τη μορφή, που θα είχε ένα μινωικό σπίτι, βάζοντας έτσι, τον σύγχρονο άνθρωπο μέσα σ’ αυτό.

Λίθινοι λύχνοι με ανάγλυφη διακόσμηση

Ο χώρος κατοικήθηκε διαρκώς, μετά την Μινωική εποχή δηλαδή, στα μυκηναϊκά χρόνια, στους ιστορικούς χρόνους, έως και σήμερα. Δεν ήταν τυχαία άλλωστε, αυτή η επιλογή του χώρου από τους Μινωίτες για την ανέγερση ανακτόρου. Έχει πλούσια ύδατα από τον Γιούχτα, όπου βρίσκεται το Ιερό Κορυφής, καθώς και πηγές. Έτσι είχε την διαχείριση των υδάτων, ακόμη και της Κνωσού, μέσω του ποταμού Καιράτου, κάτι που εκμεταλλεύθηκε αργότερα και ο Μοροζίνης (17ος αι.) για να μεταφέρει νερό στο Ηράκλειο. Άλλωστε η ονομασία Αρχ(ανες) έχει ινδοευρωπαϊκή καταγωγή, καθώς η ρίζα «Αρχ ή Αχ» σημαίνει νερό (Ίναχος ποταμός, Αχερουσία και aqua στα λατινικά).

Αγγείο με διακόσμηση φυτικού ρυθμού

Η αποκάλυψη συγχρόνως του βασιλικού νεκροταφείου στον γειτονικό λόφο Φουρνί, που λειτούργησε από το 3000 π.Χ. με πέντε θολωτούς τάφους και πλήθος άλλου τύπου ταφές, έδωσε λαμπρά ευρήματα: Μία ποικιλία σφραγίδων από ελεφαντόδοντο και ημιπολύτιμους λίθους, τα υπέροχα κυκλαδικά ειδώλια, που δείχνουν τις σχέσεις με τις Κυκλάδες, το πλήθος των χρυσών κοσμημάτων, με πιο γνωστό το χρυσό «δαχτυλίδι των Αρχανών» με σκηνή λατρείας κλπ. όλα στοιχεία, που ενίσχυσαν την άποψη της διαχρονικής λάμψης των Αρχανών. Μαζί και η αποκάλυψη τέλος του ιερού της ανθρωποθυσίας στα Ανεμόσπηλια, που έπεισαν την

επιστημονική κοινότητα και απέδειξαν παγκοσμίως την σημασία των Αρχανών ως σπουδαίο λατρευτικό κέντρο.

Διπλά κέρατα δωματίων από το νοτιότερο τμήμα του ανακτόρου

Για την πλήρη κατανόηση των σημαντικών αυτών στοιχείων συνεργαστήκαμε με το ΙΤΕ, το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο και ειδικούς επιστήμονες. Μεταξύ αυτών, η κυρία Ελευθερία Τσακανίκα, αν. καθηγήτρια του ΕΜΠ, είδε από κοντά τον λαμπερό γυψόλιθο του ανακτόρου, διαβεβαιώνοντας, πως στις Αρχάνες χρησιμοποιήθηκε περισσότερο και από την Κνωσό.

Στην φετινή ανασκαφή συμμετείχαν οι αρχαιολόγοι δρ. Πολίνα Σαπουνά ΄Ελλις, Δημήτρης Κοκκινάκος και Περσεφόνη Ξυλούρη, οι σχεδιαστές Γιάννης Ανδρουλιδάκης και Αγάπη Λαδιανού και οι συντηρήτριες Βέτα Καλυβιανάκη και Χρυσάνθη Ζαχαριουδάκη.

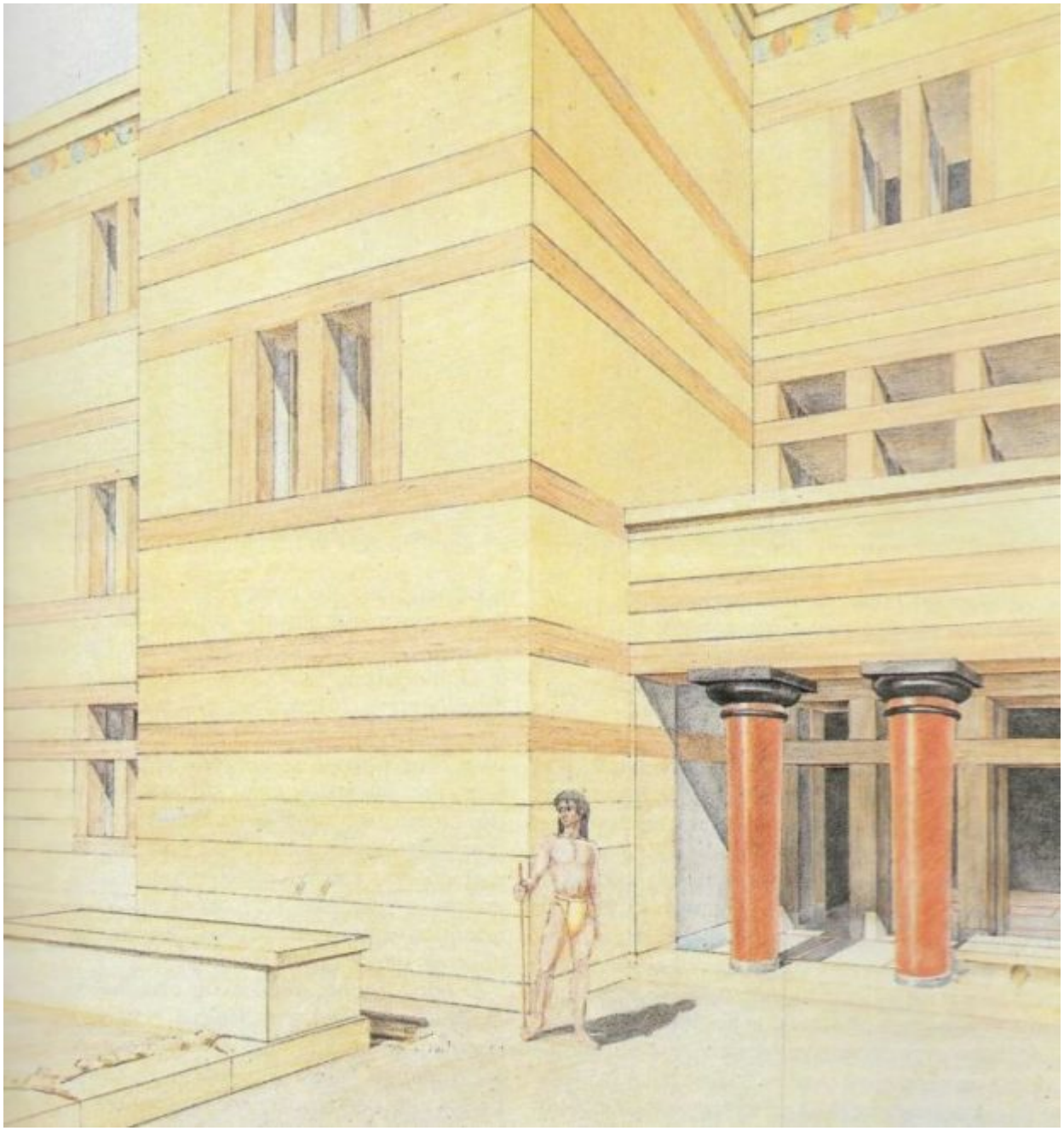

Αναπαράσταση της εισόδου του ανακτόρου

Η ανασκαφή υποστηρίχθηκε οικονομικά από την Περιφέρεια Κρήτης, την οποία ευχαριστούμε θερμά και το Ίδρυμα Ψύχα. Βοήθεια στο έργο παρείχε και ο Δήμος Αρχανών/ Αστερουσίων.

naftemporiki.gr